

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.3-2.25>

КИРИЧЕНКО В.Л.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ФУНКЦІЙ ПРОКУРОРА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

У статті досліджено зв'язок кримінальної процесуальної діяльності з формою кримінального провадження. З'ясовано, що специфічні характеристики суб'єкта, відносно якого здійснюється кримінальне провадження, вносять корективи у кримінальну процесуальну діяльність, оскільки детермінують саму мету (ціль) цієї кримінальної діяльності в межах особливої процесуальної форми та окреслюють рамки повноважень її учасників.

Зроблено висновок про те, що у кримінальному процесуальному праві поняття «захист» вживається у вузькому значенні, а саме як діяльність підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої вирішується питання про застосування примусових заходів медичного характеру, їх захисників та законних представників, спрямована на спростування підозри, обвинувачення, вироку, клопотання про застосування або продовження застосування примусових заходів медичного характеру. Виявлено неоднозначне трактування науковцями правоохоронної функції прокуратури.

Запропоновано головним критерієм для розмежування кримінальних процесуальних функцій під час кримінального провадження визначити правовий інтерес суб'єкта діяльності. Доведено, що захист державного та суспільного інтересу у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру полягає у здійсненні заходів щодо зменшення суспільної небезпеки особи з розладами психіки та поведінки шляхом госпіталізації її у психіатричний заклад чи призначення амбулаторного контрольованого лікування. Сформульовано кримінальні процесуальні функції прокурора у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру на стадії досудового розслідування та судового розгляду, а також під час виконання ухвали суду про застосування примусових заходів медичного характеру.

З'ясовано, що у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру основною функцією прокурора в суді є підтримка клопотання про застосування таких заходів. Запропоновано внести зміни у статтю 36 Кримінального процесуального кодексу України.

Ключові слова: кримінальна процесуальна діяльність, захист, правовий інтерес, примусові заходи медичного характеру.

The article explores the connection between criminal proceedings and the form of criminal proceedings. It is found that the specific characteristics of the subject of criminal proceedings make adjustments to criminal proceedings, because they determine the purpose of this criminal activity within a special procedural form and outline the scope of powers of its participants. It has been established that the prosecutor's understanding of criminal procedural activity as a human rights activity is erroneous and is based on a misinterpretation of the concept of "protection" in criminal proceedings.

It is concluded that in criminal procedural law the concept of "protection" is used in a narrow sense, namely as the activity of a suspect, accused, convicted, acquitted, a person who is being addressed by the application of compulsory medical measures, their defenders and legal representatives aimed at refuting suspicion, accusation, sentence,

petition for application or continued application of compulsory medical measures. It is suggested that the main criterion for distinguishing criminal procedural functions during criminal proceedings is to determine the legal interest of the subject of activity.

It has been proved that protection of state and public interest in criminal proceedings concerning the use of compulsory medical measures is to take measures to reduce the public danger of a person with mental disorders and behavior by admission to a psychiatric institution or the appointment of outpatient controlled treatment. The criminal procedural functions of the prosecutor in criminal proceedings regarding the use of compulsory measures of a medical nature at the stage of pre-trial investigation and trial, as well as during the execution of a court order on the use of compulsory measures of a medical nature, are formulated.

It was found that the functions of the prosecutor in criminal proceedings regarding the application of compulsory measures of a medical nature were not regulated by the criminal procedural law. It is proposed to amend Article 36 of the Criminal Procedure Code of Ukraine.

Key words: *criminal proceedings, protection, legal interest, compulsory medical measures.*

Вступ. У зв'язку зі зміною парадигми кримінального процесу в Україні багато вчених розмірковують над суттю кримінальних процесуальних функцій, пропонують нові дефініції, намагаються створити систему цих функцій, розглядають критерії їх виокремлення та будують різні класифікації. Ці питання знаходяться в полі зору, зокрема, І.В. Гловюк, В.О. Гринюк, А.В. Даниленка, Л.В. Карабут, С.М. Мельника, В.В. Молдована, Г.В. Остафійчука та інших. Проте, поза увагою науковців, принаймні, залишається дві проблеми: 1) зв'язок між кримінальними процесуальними функціями та кримінальною процесуальною формою; 2) трансформація кримінальних процесуальних функцій протягом кримінального провадження. Недостатня теоретична розробка цих питань негативно позначається на досягненні завдань кримінального провадження.

Постановка завдання. Дослідити критерії розмежування кримінальної процесуальної діяльності прокурора та правозахисної діяльності адвоката у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру (далі – ПЗМХ).

Результати дослідження. У чинному Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК) застосована нова юридична конструкція – «належна правова процедура», суть якої зводиться до дотримання в ході здійснення кримінального провадження передбачених КПК засад (принципів) кримінального провадження, процесуальних засобів і способів їх реалізації, процесуальних гарантій прав і свобод учасників кримінального провадження та прийняття законних, обґрунтованих і справедливих рішень [1, с. 20]. Таким чином, законодавець фактично поставив ефективність досягнення завдань кримінального провадження у залежність від дотримання належної правової процедури.

Під кримінальною процесуальною формою розуміють перш за все юридично закріплений порядок здійснення процесуальних дій, що є обов'язковим за наявності певних умов та спрямований на посилення гарантій підозрюваного, обвинуваченого, особи, щодо якої вирішується питання про застосування ПЗМХ. Необхідність застосування диференційованих (особливих) форм у деяких кримінальних провадженнях вчені, як правило, пов'язують з особливостями суб'єкта, відносно якого здійснюється кримінальне провадження, зокрема, необхідністю надання додаткових процесуальних гарантій особам, які через неповноліття або психічну хворобу не можуть повноцінно захищати свої права та законні інтереси, а також для забезпечення реалізації особами спеціального правового режиму, обумовленого правовими привілеями та імунітетами [2, с. 33].

Специфічні характеристики суб'єкта, відносно якого здійснюється кримінальне провадження, вносять корективи у кримінальну процесуальну діяльність не лише ззовні, тобто у змуну порядку здійснення обов'язкових юридичних процедур, а й внутрішнє, оскільки детермінують саму мету (ціль) цієї кримінальної діяльності в межах особливої процесуальної форми та окреслюють рамки повноважень її учасників. Ю.К. Якимович вважає головним критерієм розмежування проваджень на різні види їхню спрямованість, що виражається в предметі і завданнях. Саме за цим критерієм він поділяє усі провадження на основні, допоміжні і особливі [3, с. 204].

В.М. Трофименко, підкреслюючи значення процесуальної форми, зазначає, що вона набуває об'єктивну властивість цінності лише тоді, коли слугує досягненню соціально значимої мети, забезпечує оптимальне вирішення цієї мети, передбачає використання лише тих засобів,

що відповідають вимогам закону і моралі, засновуються на достовірних і перевірених досягненнях науки [4, с. 75]. Також на думку Л.В. Карабут, кримінальні процесуальні функції завжди обумовлені цілями діяльності [5, с. 46].

М.І. Смирнов вказує на те, що функціональна спрямованість діяльності прокурора залежить від стадії кримінального провадження та має певні особливості залежно від особливостей кожної стадії [6, с. 109]. Оскільки кримінальне провадження може проводитися як у загальному, так й у особливому порядку, необхідно констатувати також залежність функціональної спрямованості діяльності прокурора від порядку кримінального провадження.

Кримінальне провадження щодо застосування ПЗМХ є диференційованою формою, яка відрізняється від інших кримінальних проваджень одночасно і за спеціальним суб'єктом, відносно якого здійснюється провадження, і за метою, на досягнення якої воно спрямоване. ПЗМХ не є окремим видом покарання, не мають на меті виправлення хворого, не тягнуть за собою судимість. ПЗМХ – це вид державного примусу, певне обмеження особистості свободи особи, що застосовуються з метою її лікування та запобігання вчинення нею суспільно небезпечних діянь.

Діяльність прокурора як суб'єкта кримінального процесу, що бере участь у всіх його стадіях, необхідно розглядати як форму реалізації наданих йому законом прав та виконання покладених на нього обов'язків. У відповідності до статті 131¹ Конституції України прокуратура здійснює підтримання публічного обвинувачення в суді; організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку; представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом.

Згідно статті 503 КПК за наявності достатніх підстав вважати, що особа вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, у стані неосудності, або особа вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але захворіла на психічну хворобу до постановлення вироку слідчий, прокурор виносить постанову про зміну порядку досудового розслідування і продовжує його згідно з правилами, передбаченими главою 39 КПК. За частиною першою статті 511 КПК досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування ПЗМХ закінчується закриттям кримінального провадження або складанням клопотання про застосування ПЗМХ.

В.Ф. Гасвий зазначає, що ПЗМХ не є формою реалізації кримінальної відповідальності, але як реакція держави на встановлений факт вчинення протиправного діяння, вони набувають зовнішньої подібності до покарання [7, с. 6-7]. Діяльність прокурора у такому провадженні спрямована на захист перш за все суспільного інтересу, який полягає здебільшого в ізоляції від суспільства особи, що вчинила суспільно небезпечне діяння на тлі психічного розладу, шляхом поміщення її у психіатричний заклад із застосуванням ПЗМХ.

Стаття 23 Закону України «Про прокуратуру» чітко вказує на те, що представництво прокурором інтересів громадянина або держави в суді полягає у здійсненні процесуальних та інших дій, спрямованих на захист інтересів громадянина або держави. Постає питання, чи взагалі можливо поєднати виконання двох доволі різновекторних функцій (представництво інтересів держави та представництво інтересів особи) у кримінальній процесуальній діяльності прокурора, який за своїм статусом є відповідно до статті 3 Закону України «Про державну службу» державним службовцем? Та чи не вступає у правову колізію норма статті 23 Закону України «Про прокуратуру» з статтею 131¹ Конституції України, яка покладає на прокуратуру обов'язок представляти в суді інтереси виключно держави?

За семантикою інтерес – це вага, значення [8]. Філософський енциклопедичний словник розкриває поняття «людські інтереси» як властиве людині відношення, що виражає позитивну чи негативну спрямованість її активності, діяльності, історичної творчості на пошук, вибір, використання або створення шляхів, засобів, норм, соціальних інститутів, здатних задовольнити людські потреби. За ступенем загальності розрізняють індивідуальні, групові, суспільні інтереси; за своєю спрямованістю – економічні, соціальні, політичні, духовні; за характером носія – особистісні, колективні, класові, національні, державні; за мірою усвідомлення – стихійні, теоретично обґрунтовані, програмні; за можливістю здійснення – реальні, ілюзорні, перспективні та інші [9, с. 246].

Держава як особлива організація політичної влади домінуючої частини населення у соціально неоднорідному суспільстві є водночас носієм суспільного інтересу, спрямованого на самозбереження населення у межах певної території, та групового інтересу частини населення, що має найбільший вплив на формування органів державної влади. На думку Т.І. Бутченка, державні інтереси опосередковують діалектичний, суперечливий взаємозв'язок інтересів суспільства та суб'єктів державної влади (певних особистостей, груп) [10, с. 15]. Отже, за змістом суспільний і державний інтерес співпадають лише частково.

Пріоритети державного інтересу закріплюються в Основному Законі та розкриваються у завданнях нормативно-правових актів, що регулюють певну сферу діяльності держави. Завданнями кримінального провадження, що складають державний інтерес, відповідно до статті 2 КПК є захист особи, суспільства і держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду. Виконання цих завдань з боку держави забезпечується через кримінальну процесуальну діяльність слідчого, прокурора, судді, суду, а з боку громадянського суспільства та громадянина – через правозахисну діяльність адвоката.

В.Ф. Гасвий вважає, що основним завданням прокурора у справах про застосування ПЗМХ є забезпечення додержання кримінального та кримінального процесуального законодавства при здійсненні досудового та судового провадження стосовно неосудних та обмежено осудних осіб, захист їх прав і законних інтересів [7, с. 30]. Автор зазначає, що прокурор як представник держави у судовому розгляді справ зазначеної категорії охороняє публічні інтереси, які стосуються захисту суспільства від особи, яка за своїм психічним станом становить загрозу для нього [7, с. 33]. А.О. Шванська та К.О. Горбій розглядають діяльність прокурора у кримінальному провадженні щодо застосування ПЗМХ як таку, що має правозахисний характер, оскільки прокурор захищає права та інтереси осіб, які під час вчинення суспільно небезпечного діяння не могли повністю або частково усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, недоумства або іншого хворобливого стану психіки [11, с. 571-572]. З цією точкою зору категорично не можна погодитися, виходячи з наступного.

Мета функції нагляду прокурора за додержанням законів полягає у контролі за діяльністю визначених законом органів та посадових осіб на усіх стадіях кримінального провадження, під час виконання судових рішень, пов'язаних з обмеженням свободи людини та у разі встановлення таких порушень – у вжитті заходів щодо їх усунення. Т.Є. Мироненко зазначає, що з реформуванням законодавства відбулася трансформація прокурорського нагляду, який поширюється на окремі сфери суспільних відносин, які врегульовані нормами права, і на сьогодні не має всеосяжного характеру [12, с. 93]. За статтями 25, 26 Закону України «Про прокуратуру» прокурор здійснює нагляд за додержанням законів органами, що проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство (у формі процесуального керівництва), і при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

При здійсненні досудового розслідування прокурорський нагляд виступає у двох формах: 1) як процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, що здійснюється прокурором насамперед у формі дозвільних процедур; 2) як вид контролю за його проведенням з боку керівників прокуратури різних рівнів [13, с. 71-72].

За словами М.І. Смирнова, нагляд прокурора має бути спрямований на попередження, своєчасне виявлення й усунення порушень закону, забезпечення законності всього досудового розслідування, а процесуальне керівництво – на визначення наперед ходу досудового розслідування та повинно мати на меті всебічне, повне і об'єктивне його проведення [6, с. 110]. Цей вид прокурорського нагляду припиняється з початком судового провадження, прокурор втрачає владні повноваження, пов'язані зі здійсненням процесуального керівництва досудовим розслідуванням, і набуває статусу рівноправного учасника судового кримінального провадження, виконуючи основну свою процесуальну функцію підтримання державного обвинувачення [1, с. 124].

Прокурорський нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, здійснюється шляхом проведення регулярних перевірок, а також у зв'язку з необхідністю належного реагування на відомості про можливі порушення законодавства, що містяться у скаргах, зверненнях чи будь-яких інших джерелах (ч. 2 ст. 26 КПК). Отже, на стадії досудового розслідування прокурорський нагляд сприяє отриманню достатніх, достовірних, допустимих та належних доказів для підтримання прокурором у подальшому в суді державного обвинувачення, а на стадії виконання рішень суду полягає у перевірці законності підстав та умов перебування осіб у місцях затримання, попереднього ув'язнення, обмеження чи позбавлення волі, застосування примусових заходів медичного характеру. За своєю суттю така діяльність прокурора є правозабезпечувальною, правохоронною та правовідновлюваною.

Помилкове розуміння кримінальної процесуальної діяльності прокурора як правозахисної діяльності криється насамперед у неправильному тлумаченні поняття «захист». Захист – це завжди відповідь на певну дію, протидія. Сучасна концепція кримінального процесу чітко розвела по два боки обвинувачення та захист. С.Є. Абламський зазначає, що аналіз законодавчих положень

дає можливість констатувати, що у кримінальному провадженні право на захист мають тільки учасники, які безпосередньо передбачені КПК [14, с. 12-13].

Захищаючи інтереси держави та суспільства, прокурор висуває обвинувачення у вчиненні злочину та підтримує його у суді. Обраний судом вид покарання має на меті здійснення на особу такого впливу, який змінить її ставлення до загально людських цінностей та власну поведінку у суспільстві. У кримінальному провадженні за участю особи з розладами психіки та поведінки держава має відреагувати на вчинене такою особою суспільно небезпечне діяння, але при цьому не може застосувати жоден вид покарання, враховуючи стійкі, хронічні дефекти психіки, що позбавляють людину можливості на момент вчинення суспільно небезпечного діяння правильно сприймати свої дії і керувати ними та які також не дозволяють за відсутності вини суб'єкта правопорушення досягти мети покарання. Захист державного та суспільного інтересу у такому провадженні полягає у здійсненні заходів щодо зменшення суспільної небезпеки особи з розладами психіки та поведінки шляхом госпіталізації її у психіатричний заклад чи призначення амбулаторного контрольованого лікування.

Замість підтримки обвинувачення прокурор обґрунтовує необхідність застосування до особи примусових заходів лікування, які так само, як й покарання, є заходами державного впливу обмежувального характеру. То ж цілком зрозумілим є те, що законодавець відніс особу, щодо якої вирішується або вирішувалося питання про застосування ПЗМХ, до сторони захисту. Захист осіб, стосовно яких вирішується або вирішувалося питання про застосування ПЗМХ, як й захист підозрюваних, обвинувачених, засуджених, здійснюється адвокатурою, тобто спеціально створеним для реалізації правозахисної функції незалежним недержавним самоврядним інститутом.

Досліджуючи різні погляди науковців щодо суті та завдань правоохоронної функції держави, виникає проблема неоднозначного трактування такого завдання правоохоронної діяльності як «захисту прав, свобод та інтересів громадян», що має наслідком неправильне розуміння ролі прокурора у кримінальному провадженні щодо застосування ПЗМХ та екстраполяцію функції захисту особи, стосовно якої вирішується питання про застосування ПЗМХ, на діяльність прокурора.

В українському тлумачному словнику дуже вдало наведені значення слова «захист». Зокрема, роз'яснюється, що слово «захист» може вживатися із значенням «заступництво», «охорона», «підтримка», а також у значенні «оборона» (для позначення сторони, яка захищає обвинуваченого під час суду) [8, с. 432]. У сучасному українському праві є такі поняття, як «соціальний захист», «захист прав споживачів», «захист осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», «соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «соціальний захист дітей» тощо, які використовуються для позначення діяльності держави, спрямованої на встановлення громадянам, які мають певний соціальний статус, системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію їх конституційних прав і свобод.

За змістом діяльність держави щодо забезпечення соціального захисту громадян означає насамперед надання державної підтримки у тих сферах соціального життя, де вони такої підтримки найбільш потребують (забезпечення житлом, роботою, пенсіями, стипендіями, матеріальною допомогою тощо). У цьому випадку дійсно можна говорити про правозахисну діяльність держави у широкому сенсі. Ця діяльність реалізується через систему правомочних державних органів та органів місцевого самоврядування.

Поняття «захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів» застосовується у процесуальному праві (цивільному, господарському, адміністративному) та означає судовий захист прав фізичних та юридичних осіб від порушень. Це правозахисна діяльність держави, що реалізується уповноваженими на здійснення правосуддя судовими органами.

У кримінальному процесуальному праві поняття «захист» вживається у вузькому значенні, а саме як діяльність підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої вирішується питання про застосування ПЗМХ, їх захисників та законних представників, спрямована на спростування підозри, обвинувачення, вироку, клопотання про застосування або продовження застосування ПЗМХ. Прокурор у кримінальному провадженні є провідником державного і суспільного інтересів, які цього разу співпадають, та стоїть на охороні найбільш значущих конституційних прав людини та громадянина (на життя, здоров'я, власність тощо). По відношенню до особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, прокурор завжди перебуває в опозиції, а відносно осіб, визнаних потерпілими від кримінального правопорушення, здійснює правовідновлювану діяльність. Тому для більш чіткого розмежування процесуального статусу учасників кримінального провадження слід залишитися на закріпленій чинним КПК юридичній конструкції «обвинувачення – захист» як відображенні головної лінії кримінального процесу.

За доктринальним тлумаченням правоохоронна діяльність – це державна правомірна діяльність, що полягає у впливі на поведінку людини або групи людей з боку вповноваженої

державою посадової особи шляхом охорони права, відновлення порушеного права, припинення або розгляду порушеного права, його виявлення або розслідування з обов'язковим додержанням установлених у законі процедур для цієї діяльності [15, с. 22].

Функції прокурора у суді у кримінальному провадженні КПК нормативно не визначені, але на кшталт з іншими функціями прокурора можна стверджувати про те, що він у суді підтримує клопотання про застосування ПЗМХ, тобто не може водночас захищати інтереси особи, що вчинила суспільно небезпечне діяння, та виконувати правоохоронну функцію. У зв'язку з зазначеним вважаємо за необхідне висловити думку щодо необхідності внести зміни у пункт 15 частини другої статті 36 КПК, зокрема зазначити, що прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, уповноважений підтримувати у суді клопотання про застосування ПЗМХ, відмовлятися від підтримання клопотання про застосування ПЗМХ.

Висновки. Отже, функціональна спрямованість діяльності прокурора залежить не тільки від стадії кримінального провадження та має відповідні кожній стадії особливості, а також й від форми кримінального провадження. Розуміння кримінальної процесуальної діяльності прокурора як правозахисної діяльності є помилковим та ґрунтується на неправильному тлумаченні поняття «захист» у кримінальному процесі. Критерієм розмежування кримінальної процесуальної діяльності прокурора та адвоката є правовий інтерес, що детермінує зміст такої діяльності. У кримінальному провадженні щодо застосування ПЗМХ головною функцією прокурора в суді є підтримка клопотання про застосування ПЗМХ.

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України / за заг. ред. проф. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. Київ : Юстініан, 2012. 1224 с.
2. Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В.В. Коваленка, Л.Д. Удалової, Д.П. Письменного. К. : Центр учбової літератури, 2013. 544 с.
3. Якимович Ю.К. Дифференціація уголовного судопроизводства: проблемы и перспективы. *Вестник Удмуртского университета*. 2013. Вып. 2. С. 203-208.
4. Трофименко В.М. Щодо питання диференціації кримінальної процесуальної форми. *Актуальні проблеми удосконалення кримінального процесуального законодавства: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. до 70-річчя д.ю.н, проф. Ю.П. Аленіна*. Одеса : Юридична література, 2017. С. 74-77.
5. Карабут Л.В. Система кримінальних процесуальних функцій. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2014. С. 44-47.
6. Смирнов М.І. Правова природа та особливості нагляду прокурора у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. *Кримінальний процес і криміналістика*. 2016. № 4. С. 108-112.
7. Гасвий В.Ф. Участь прокурора у судовому кримінальному провадженні про застосування примусових заходів медичного характеру : навчально-практичний посібник. Київ : Національна академія прокуратури України, 2013. 48 с.
8. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
9. Філософський енциклопедичний словник / під ред. проф. В.І. Шинкаренка. Київ : Абрис, 2002. 751 с.
10. Бутченко Т.І. Сутність державного інтересу. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2008. Вип. 35. С. 35-45.
11. Шванська А.О., Горбій К.О. Особливості правового статусу прокурора у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру. *Молодий вчений*. 2017. № 3(43). С. 571-575.
12. Мироненко Т.Є. Основні ознаки прокурорського нагляду в Україні. *Конституційно-правові академічні студії*. 2016. № 2. С. 90-94.
13. Гошовський М.І. Роль прокурора на стадії досудового розслідування, забезпечення процесуального керівництва розслідуванням. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 4(5). С. 71-74.
14. Абрамський С.Є. Захист прав і законних інтересів потерпілого у кримінальному провадженні : монографія. Харків, 2015. 240 с.
15. Суд та інші правоохоронні органи. Правоохоронна діяльність : закони і коментарі : навч. посіб. / за ред. М.І. Мельник, М.І. Харвонюк. 2-е вид., випр і доп. Київ : Атіка, 2010. 571 с.